

INDUSTRIA LITICĂ CIOPLITĂ DIN AȘEZAREA ENEOLITICĂ DE LA ȘOIMUȘ 2 - LÂNGĂ SAT

Mihaela-Maria Barbu

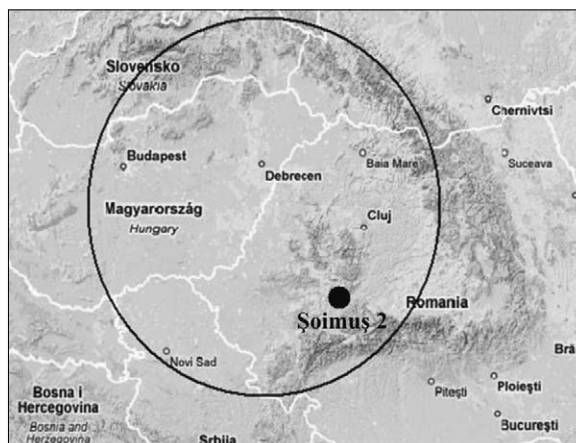
I. Date arheologice

Epoca eneolitică desemnează acea perioadă preistorică în care populațiile de oameni caută zăcăminte de cupru, se stabilesc în zonele bogate în astfel de resurse și prelucrează intens acest metal, folosindu-l ca materie primă pentru unelte și podobe, pe lângă piatră, lut ars și materii dure de origine animală.

În partea de vest a României începutul eneoliticului este caracterizat de cultura Tiszapolgár, a cărei denumire provine de la stațiunea eponimă situată în nord-vestul Ungariei, fiind cunoscută drept Tisa II, Tisa III, Tisa târzie și Românești. Totuși s-a generalizat folosirea termenului de **Tiszapolgár**, întrucât acesta cuprinde întreaga problematică a culturii și acoperă un spațiu geografic mult mai întins, întrebuițarea unor alte denumiri, după stațiunile arheologice din țara noastră, putând cel mult să reflecte specificul local al unor grupe bine conturate deja, din cadrul culturii (Iercoșan 2002, 10).

Arealul acestei culturi cuprinde estul Ungariei, Slovacia de est, Serbia de nord și România. În România cuprinde Banatul, Crișana, Sălajul, Sătmărul, sud-vestul Maramureșului și o mare parte din Transilvania (Iercoșan 2002, 9, 10) (fig. 1/1).

În Transilvania, mai exact în județul Hunedoara, în anul 2011 s-au demarat săpături arheologice preventive pentru obiectivul: „Construcția variantei de ocolire Deva - Orăștie la standard de autostradă”. Astfel între km 31+850 – 32+300 a fost dezvelit un sit arheologic care cuprinde complexe aparținând mai multor epoci: eneolitică, cultura Coțofeni, epoca bronzului, prima și a doua epocă a fierului, epoca migrațiilor și epoca medievală¹ (fig. 1/1).

1

2

Fig. 1. 1 - Răspândirea culturii Tiszapolgár și localizarea așezării eneolitice în discuție; 2 - Șoimuș 2 - Lângă sat.

Situl se află situat pe terasa înaltă nordică a râului Mureș, pe teritoriul satului Șoimuș din comuna cu același nume, punctul *Lângă sat*, aproape de orașul Deva, din județul Hunedoara (fig. 1/2).

Aproape de capătul vestic al sitului am dezvelit și săpat exhaustiv o așezare eneolitică², aparținând

¹ Din colectivul de cercetare au mai făcut parte: Țuțuianu Costin Daniel, Barbu Ioana, Barbu Marius, Bodó Cristina și Co-drea Ionuț.

² Această lucrare nu își propune să publice exhaustiv așezarea eneolitică, ci doar o mică parte componentă: materialul litic ciotlit.

culturii Tiszapolgár³. Este vorba despre o așezare de terasă, compactă, cu un strat de cultură consistent. Aceasta prezintă un sistem defensiv complex, care conferă așezării forma literei „D”, fiind mărginită la sud de râul Mureș.

Pe lângă numeroasele obiecte ceramice, de os și corn, pe care le-a furnizat cultura materială a acestei așezări eneolitice, se remarcă și o bogată industrie litică cioplită, bazată pe unelte, arme și resturi de prelucrare.

II. Materialul litic cioplit

Materialul litic cioplit însumează 196 de exemplare, care reprezintă totalul pieselor din piatră cioplită descoperite în așezarea eneolitică de la Șoimuș 2 - *Lângă sat*. Acestea au fost găsite în complexe de mai multe tipuri, de la gropi simple, gropi menajere, gropi de provizii, gropi de ars ceramica, până la locuințe adâncite, șanțuri de fundație ale unor locuințe de suprafață și în șanțurile realizate pentru sistemul de fortificație. Aceasta denotă faptul că locuitorii acestei așezări făcuseră din cioplitul pietrei o ocupație importantă, care le satisfacea nevoile de unelte și arme. Numărul mare de utilaje litice cioplite (99) și puținele piese din metal (cupru) arată că această comunitate era specializată în a prelucra rocile locale sau importate.

Complexele care abundă în unelte și resturi ale prelucrării pietrei ne fac să presupunem că erau, dacă nu chiar ateliere de lucru, cel puțin anexe unde se exercita *in situ* o meserie specializată și standardizată. Un astfel de complex este groapa Cx 179, care a relevat 32 de exemplare litice cioplite, dintre care 12 piese sunt reprezentate de unelte, celelalte 20 fiind resturi rezultate în urma confecționării de utilaje. Dintre aceste unelte remarcăm piese cu urme de folosire – lustru vegetal și tocire, piese tăioase și un *raclor*.

Alte complexe ne arată celelalte tipuri de ocupații ale comunității de pe prima terasă înaltă a Mureșului și anume practicarea agriculturii. Cx 274 și Cx 467 au scos la iveală două seceri. În primul dintre cele două complexe am descoperit 4 lame cu lustru vegetal, așezate în rând, toate cu marginile cu urme de folosire în sus (fig. 4, 6, 7). Am considerat că acestea au fost prinse într-un suport, care nu s-a mai păstrat (posibil lemn), alcătuind o seceră (fig. 2).

Fig. 2. Reconstituire seceră cu componentele prinse oblic (după Stordeur 1987, 15, fig. 2/4).

Al doilea complex a furnizat și el 4 lame cu lustru vegetal, descoperite însă grupate, care ar putea să reprezinte elementele unei seceri.

Un alt complex, Cx 537, a scos la lumină o piesă interesantă, este vorba despre un cuțit dublu, reprezentat de o lamă mare, care prezintă pe cele două margini rețușe directe abrupte și urme de folosire: tocire accentuată. Această urmă de uzură a apărut din cauza întrebuițării îndelungate în treburile casnice. Probabil că piesa a fost prinsă într-un suport, pentru o mai bună utilizare, având în vedere partea sa distală, care este subțire și a cărei formă se pretează ușor înmănușării.

În ceea ce privește abundența materialelor litice cioplite în diferitele tipuri de complexe arheologice din așezarea eneolitică de la Șoimuș 2 - *Lângă sat*, aceasta se poate urmări în Tabelul 1, de mai jos.

Din tabelul de mai sus reiese că cele mai multe piese litice cioplite s-au descoperit în gropile de provizii, care sunt și cele mai multe complexe cu material litic, dar complexul cu numărul cel mai mare de obiecte litice cioplite este șanțul de fundație pentru o locuință de suprafață, fiind și singurul de acest gen care ne-a furnizat unelte și resturi din piatră. Observăm că acestea din urmă sunt numeroase, ceea ce ne arată că această ocupație se realiza în așezare. Numărul mare de utilaje ne sugerează că acești oameni din epoca eneolitică își confecționau uneltele speciale pentru fiecare activitate, făcând din asta o meserie, accesibilă doar celor pricepuți. Despre cele două posibile arme din tabel vom discuta mai jos.

II.1. Materia primă

În ceea ce privește materia primă din care au fost confecționate aceste piese, aceasta cuprinde mai multe tipuri de roci: silexul, cu varietățile sale locale și/sau importate, care reprezintă 57,65% din totalul pieselor litice cioplite, jaspul local de culori variate, aflat într-un procent de 31,63%, menilitul, având un procent de 3,06%, cuarțitul

³ Determinarea culturală s-a realizat în primul rând pe analiza materialului ceramic, specific culturii Tiszapolgár.

Tabelul 1

Tipuri de complexe cu material litic cioplit	Numărul de complexe cu material litic cioplit	Piese litice	Unelte	Arme	Resturi de prelucrare
Gropi	7	39	18	-	21
Gropi menajere	7	37	19	-	18
Gropi de provizii	20	71	40	1?	30
Gropi de ars ceramica	1	2	2	-	-
Locuințe adâncite	2	8	6	-	2
Șanțuri de fundație pentru locuințele de suprafață	1	25	5	-	20
Șanțuri pentru sistemul de fortificație	2	14	9	1?	4

cu 2,55%, urmat de cuarț cu 1,53%, iar argilitul, calcarul silicios, gresia silicioasă, obsidianul și *chaille*-ul au fiecare un procentaj de 0,51%.

Silexul cuprinde mai multe varietăți locale, cum ar fi silexul bănățean⁴, silexul cenușiu și maroniu, translucid, asemănător tipurilor de roci de pe Valea Roatei (Nandru) (Barbu 2007-2008, 49-50), silexul gri sau gălbui, translucid, ce amintește de silexul abundent pe dealurile limitrofe Văii Roatei (Barbu 2007-2008, 51), silexul de Herepeia (Barbu 2007-2008, 52): cenușiu deschis cu pete albe, mat sau galben și gălbui-albicios cu pete albe, opac. Alte puncte din apropierea așezării de la Șoimuș 2 unde se amintesc surse de silex sunt la Chergheș-Cârjiți (Barbu, 2007-2008, 52) și Căprioara (Cârciumaru et al. 2007, 20) la sud de râul Mureș și Tămășești-Godinești și împrejurimile localităților Băița-Crăciunești (Cârciumaru et al. 2007, 20) la nord de Mureș.

În ceea ce privește silexul așa-zis, de import, o singură piesă pare a fi din silex balcanic (Gurova, Nachev 2008, 29; Dimitrovska 2012, 19, fig. 5), de bună calitate, de culoarea mierii, cu pete albe, dar seamănă foarte bine și cu unele varietăți ale silexului de Herepeia, despre care am amintit mai sus, galben și gălbui-albicios cu pete albe (cx 400-1). Faptul că este vorba despre o singură piesă face ca în acest moment, mai ales în lipsa unor analize exacte, să nu ne putem pronunța definitiv, în ceea ce privește această unealtă și materia primă din care a fost realizată. Rămâne ca pe viitor să concluzionăm dacă această comunitate eneolitică de la Șoimuș 2 a folosit sau nu silex balcanic.

⁴ Eugen Comșa descrie silexul „bănățean” ca fiind de culoare cafenie, opac, cu linii și pete negre, care a fost utilizat pe tot întinsul Banatului și în S-V Transilvaniei și ale cărui zăcăminte se găsesc în munții Poiana Ruscă (Comșa 1987, 89).

Jaspul local asemănător cu cel întâlnit în aceeași zonă Valea Roatei, dealurile limitrofe acesteia, Herepeia și Chergheș-Cârjiți cuprinde mai multe varietăți: „jaspul cu aspect pestriț, datorat celor două culori gri și maroniu, care se intercalează” (Barbu 2007-2008, 50) sau jaspul gri sau galben, mat (Barbu 2007-2008, 51-52), jaspul brun și jaspul verzui întâlnit în zona Căprioara (Cârciumaru et al. 2007, 35) sau jaspul divers colorat de pe versantul Dealului Măgura pe Valea Bradului (Cârciumaru et al. 2007, 36).

Se pare că menilitul ar fi o rocă de import, având în vedere că nu se cunosc încă astfel de surse de materie primă în această zonă a Văii Mureșului (Cârciumaru et al. 2007, fig. 27), deși Marius Barbu (2007-2008, 54) amintește de un galet de menilit de bună calitate pe care l-a găsit pe malul sudic al Mureșului (zonă a satului Vețel, din județul Hunedoara), dar care a ajuns acolo probabil datorită râului.

Cuarțitul, cuarțul și argilitul sunt și au fost întotdeauna roci la îndemâna oricui, ele găsindu-se peste tot, pe malurile râurilor, în râuri, pe versanții dealurilor și colinelor, fiind accesibile oricând materia primă de calitate lipsește din zonă.

Calcarul silicios și gresia silicioasă se întâlnesc de asemenea în sursa de materie primă unitară – Valea Roatei – dealurile sale limitrofe – Herepeia-Chergheș-Cârjiți – „ce apare ca o linie îngustă, orientată nord-sud, între Valea Mureșului și Valea Nandruului” (Barbu 2007-2008, 53).

În ceea ce privește obsidianul, această rocă de foarte bună calitate ne-a parvenit printr-o singură piesă. Cât despre originea acestuia, se cunosc deja proveniențele sale nord-vestice (Biagi, Gratuze, Boucetta 2009; Culicov, Frontasyeva, Daraban 2012, 609).

Ultimul tip de rocă reprezentat tot printr-o singură piesă este *chaille*-ul, (cx 260-13) despre care avem informații că se găsește aproximativ în apropierea așezării de la Șoimuș 2 - *Lângă sat*, în zona Pui, dealurile Arsului, Valea Luncanilor, dealul Piatra Roșie, Țiflea (Cârciumaru et al. 2007, 38), din județul Hunedoara.

II.2. Tehnici de debitaj

„Utilizarea uneltelor de piatră cioplită nu a luat sfârșit odată cu încheierea Epocii Pietrei Cioplite, în Mezolitic, dar mai cu seamă în Neolitic și Eneolitic, tehnicile de cioplire și retușare ale pietrei se dezvoltă și mai mult, sedentarizarea comunităților umane permițând indivizilor să acorde mai mult timp perfecționării uneltelor, iar abordarea unor noi stiluri de viață cerând automat crearea unor noi tipuri de utilaje” (Barbu 2007-2008, 48).

Astfel tehnica de debitaj abordată în așezarea de la Șoimuș 2 - *Lângă sat* este tehnica laminară, reprezentată de cele 68 de lame, fragmente de lame și așchii laminare, care reprezintă 68,68% din totalul uneltelor descoperite. Această metodă de prelucrare a rocilor „a apărut probabil din necesitatea oamenilor de a obține multe piese litice cât mai lungi, cât mai subțiri și cât mai înguste necesare confecționării uneltelor tot mai elaborate de care aveau nevoie” (Barbu 2007-2008, 59). Având în vedere că majoritatea pieselor litice cioplite prezintă bulbul și undele de șoc bine marcate, se constată folosirea percuției directe dure în cadrul acestei tehnici de debitaj laminar.

II.3. Unelte

Printre piesele litice cioplite reprezentate de unelte se constată mai multe tipuri:

- piese cu urme de folosite – lustru vegetal și tocire reprezentate de lame, fragmente de lame, așchii laminare și așchii pentru seceri, un cuțit, un *gratoir* și o așchie,
- piese retușate reprezentate de lame, fragmente de lame și o piesă cu *encoche*,
- piese neretușate reprezentate de lame, o lamelă și așchii,
- *gratoir*-e,
- *racloir*-e,
- un *perçoir*.

II.3.1. Piese cu urme de folosire

Am împărțit aceste piese în trei categorii: piese cu urme de lustru vegetal, piese cu urme de lustru vegetal și tocire și piese cu urme de tocire.

Piesele cu urme de lustru vegetal sunt cele mai numeroase, majoritatea fiind reprezentate de lame proximale, dar și de lame, așchii laminare și așchii.

Există complexe în care s-au descoperit mai multe astfel de unelte. Un prim complex de acest gen este Cx 179, unde am găsit două lame proximale din silex alb cu pete vișinii, translucid, cu lustru vegetal deșus pe marginea dreaptă, oblic pe cele două suprafețe, la partea proximală (fig. 3/1a, 1b, 7) și pe marginea stângă, oblic pe cele două suprafețe, spre partea distală, care lipsește (fig. 3/2a, 2b).

De asemenea încă două lame proximale și o lamă prezintă lustru vegetal pe marginea dreaptă, deșus oblic pe cele două suprafețe, spre partea proximală (fig. 3/3a, 3b, 8), pe marginea stângă, deșus oblic pe ambele suprafețe, spre partea distală, care lipsește (fig. 3/4a, 4b) și tot pe marginea stângă, deșus oblic pe cele două suprafețe, la partea distală (fig. 3/5a, 5b, 9, 10). Toate aceste piese par să fi fost înmănușate în suport(uri) de lemn, oblic pe planul suportului, având în vedere părțile pieselor afectate de lustru vegetal. O altă piesă interesantă este o așchie din silex alb cu pete negre mici, semi-translucid, care prezintă lustru vegetal pe toată lungimea marginii drepte, deșus însă relativ drept pe ambele suprafețe, afectând mai mult suprafața superioară (fig. 3/6a, 6b, 11). Dacă a fost înmănușată, această unealtă a fost prinsă direct perpendicular pe planul suportului.

Un alt complex, despre care am vorbit și mai sus, este groapa de provizii Cx 274 unde am descoperit acele trei lame proximale și o lamă, toate cu lustru vegetal, așezate în rând, cu marginile cu urme de folosire în sus. Prima este o lamă proximală din silex gri-verzui, mat, cu lustru vegetal deșus tot pe marginea stângă, oblic pe ambele suprafețe, spre partea distală, care lipsește (fig. 4/1, 2); a doua este tot o lamă proximală din jasp gri închis, cu lustru vegetal deșus de asemenea pe marginea stângă, oblic pe ambele suprafețe, spre partea distală, care lipsește (fig. 4/1, 3); a treia este o lamă din silex maroniu, translucid, cu lustru vegetal deșus pe marginea stângă, relativ oblic pe cele

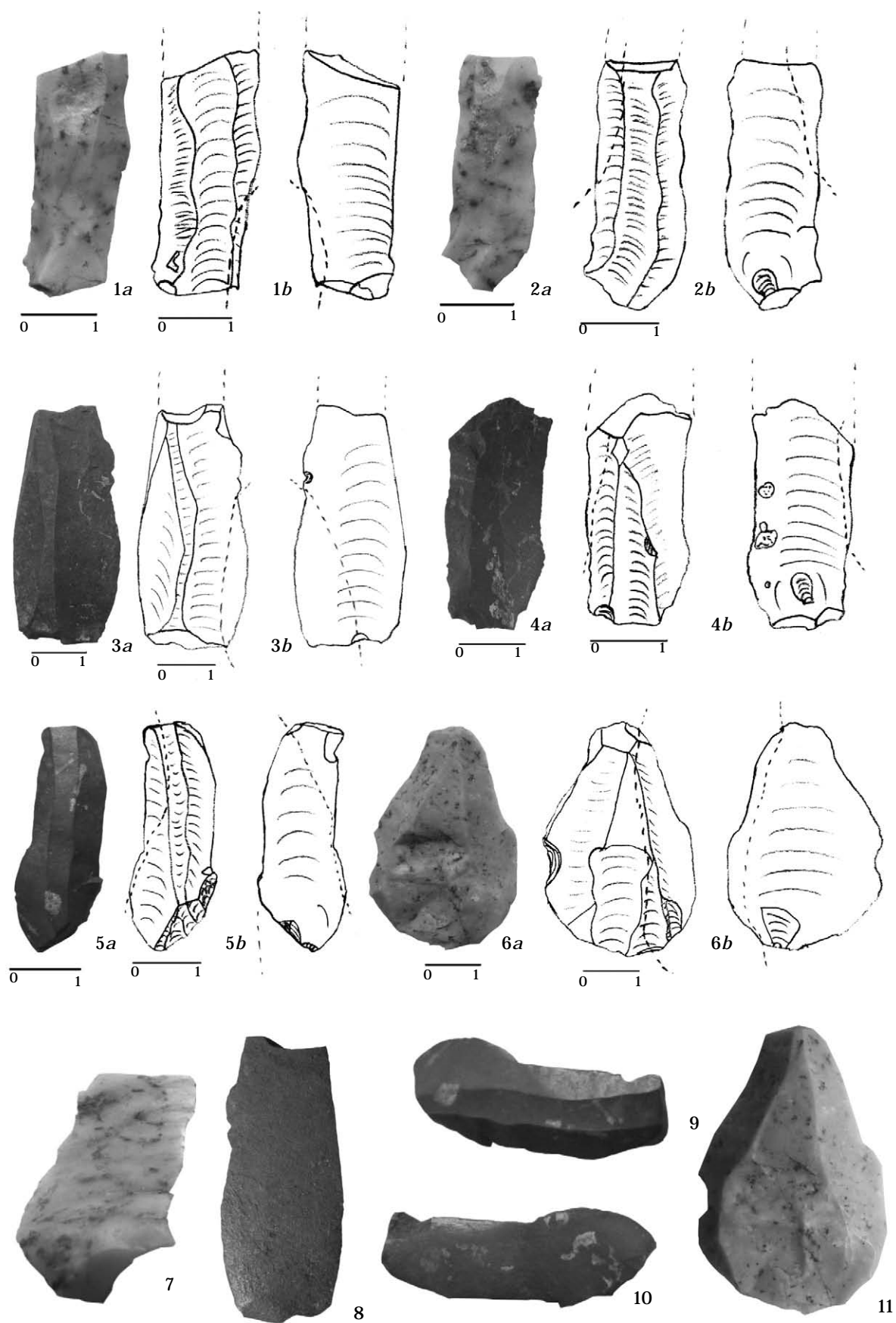

Fig. 3. 1-6 - Unelte cu urme de lustru vegetal; 7-11 - detalii.

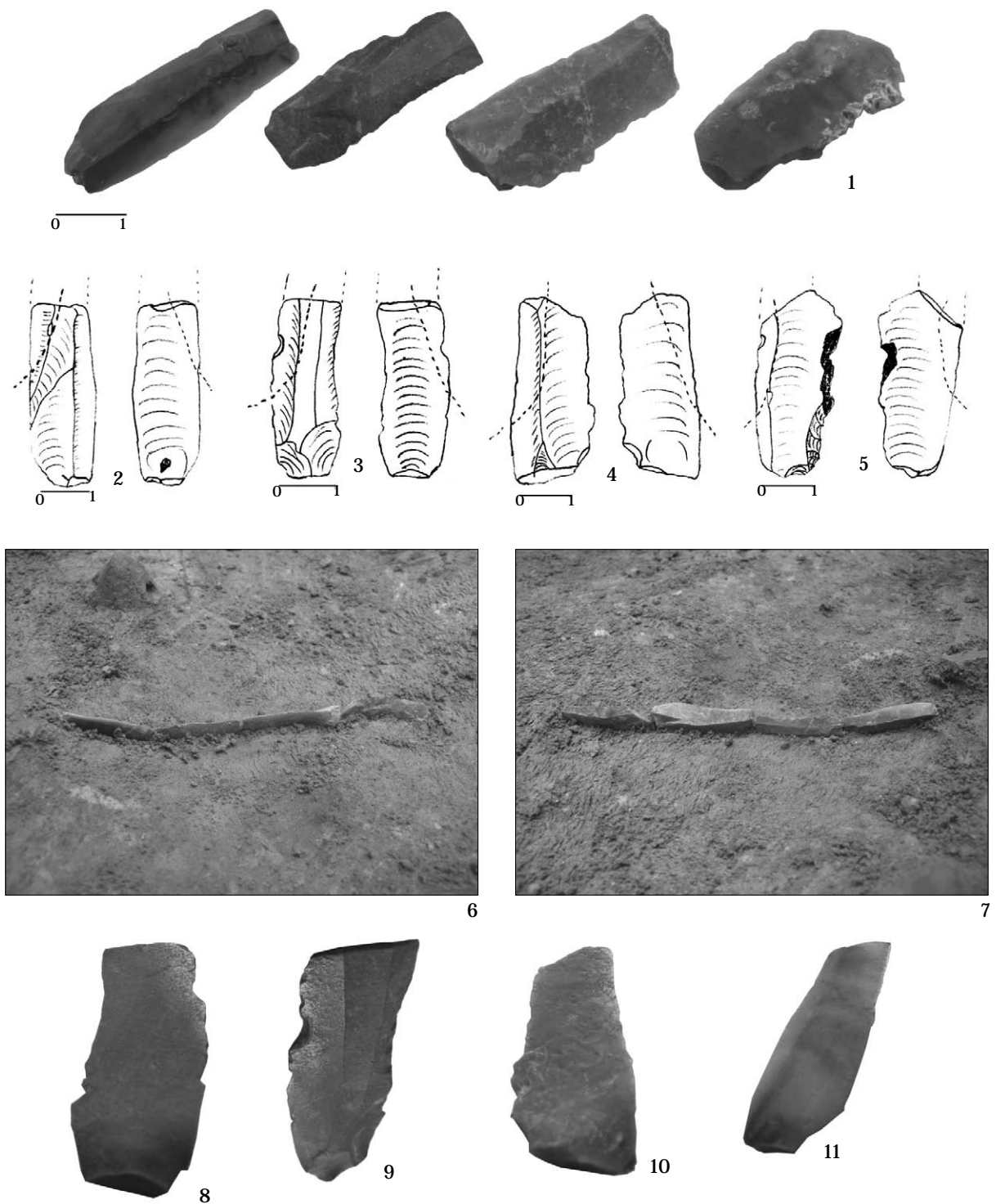

Fig. 4. 1-5 - Componente de seceră cu urme de lustru vegetal din Cx 274; 6, 7 - imagini *in situ*; 8-11 - detalii.

două suprafețe, prezentând și câteva retușe directe abrupte pe marginea dreaptă, la partea proximală, realizate probabil pentru a subția piesa, în vederea înmănușării (fig. 4/1, 4). Ultima piesă din ansamblu este o lamă proximală din silex maroniu, translucid, cu lustru vegetal depus tot

pe marginea stângă, oblic pe ambele suprafețe, la partea distală (fig. 4/1, 5).

Alături de acest ansamblu de patru lame, stau alte piese cu lustru vegetal, descoperite separat. Este vorba despre: o așchie din silex gri-verzui, mat, cu lustru vegetal depus pe toată lungimea margi-

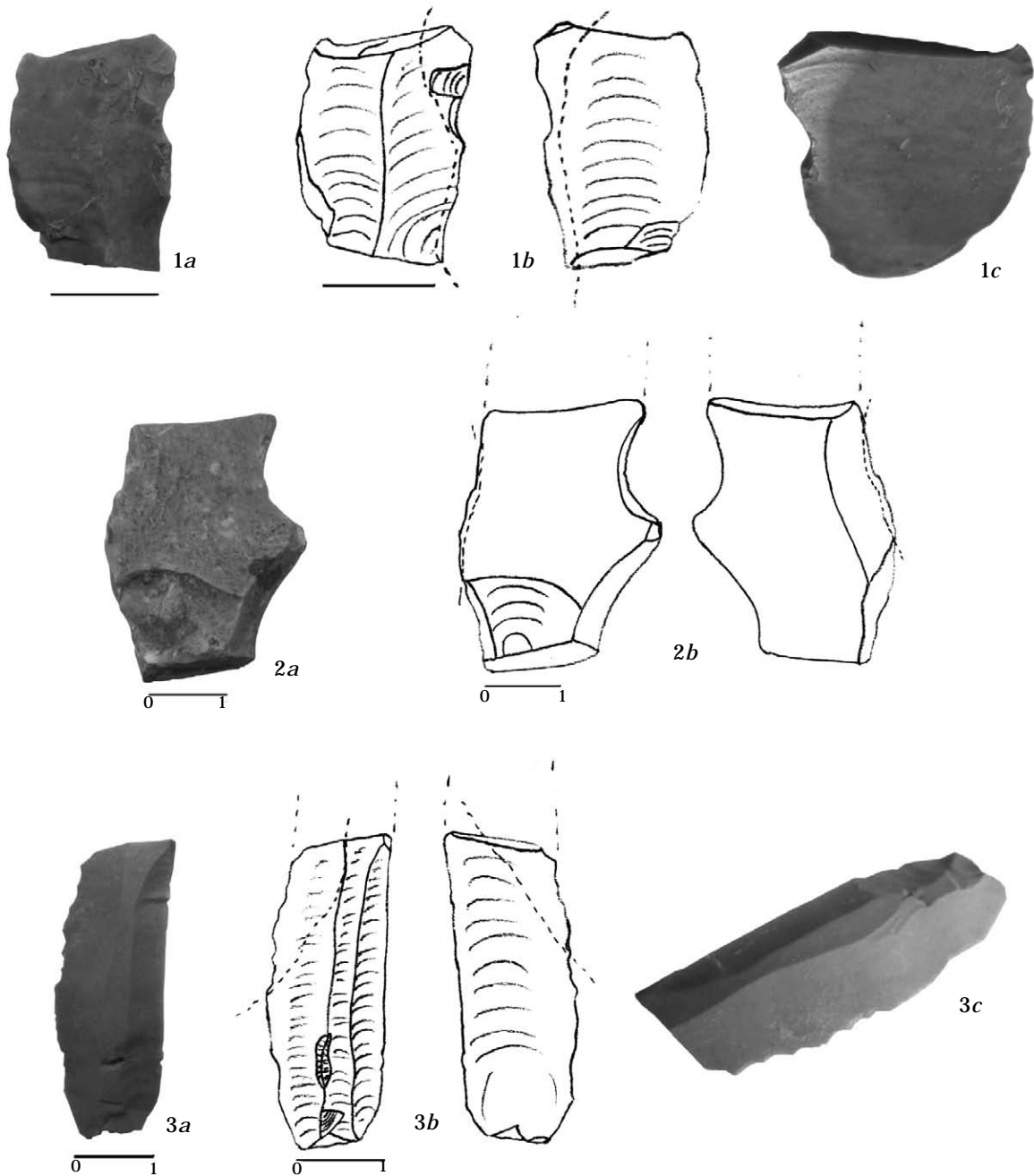

Fig. 5. Unelte cu urme de lustru vegetal din Cx 274.

nii drepte, afectând ambele suprafețe, care scoate din discuție o înmănușare oblică (fig. 5/1a, 1b, 1c); o așchie laminară din calcar silicios gălbui, mat, cu lustru vegetal depus doar pe tăișul marginii stângi, afectând foarte puțin cele două suprafețe (fig. 5/2a, 2b) și o lamă proximală din silex maroniu, mat, cu lustru vegetal depus pe marginea stângă, oblic pe ambele suprafețe, spre partea distală, care lipsește (fig. 5/3a, 3b, 3c).

Groapa de provizii Cx 467 este un alt complex despre care, de asemenea, am amintit și mai sus, în care am descoperit cele 4 lame grupate, care par să fi făcut parte din același ansamblu. Este vorba despre o lamă din silex bănățean, cu lustru vegetal depus aproximativ pe toată marginea dreaptă, oblic pe ambele suprafețe, la partea proximală (fig. 6/1, 2, 6); o altă lamă din silex bănățean, cu lustru vegetal depus pe toată marginea

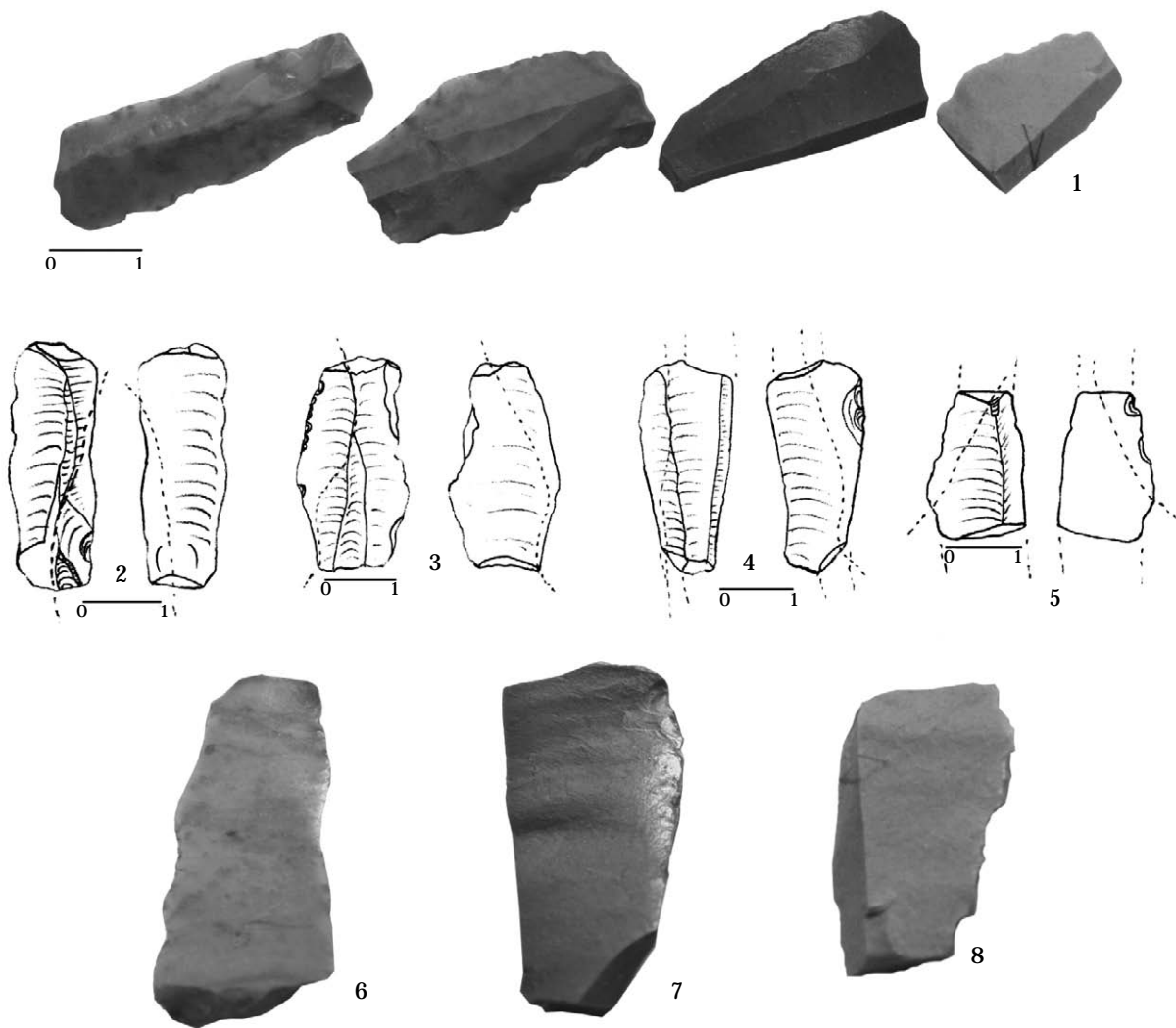

Fig. 6. 1-5 - Componente de seceră cu urme de lustru vegetal din Cx 467; 6-8 - detalii.

stângă, oblic pe ambele suprafețe, la partea distală (fig. 6/1, 3); o lamă proximală din silex cenușiu închis, cu pete albe, mat, cu lustru vegetal depus de asemenea pe toată marginea stângă, oblic pe ambele suprafețe, la partea distală, care lipsește (fig. 6/1, 4, 7) și o lamă mezială din jasp gri, cu lustru vegetal depus pe marginea stângă, oblic pe ambele suprafețe (fig. 6/1, 5, 8). Lustrul vegetal de pe aceste piese este foarte accentuat, lucru ce arată

O ultimă piesă cu o astfel de depunere din acest complex este o așchie din jasp galben, cu lustru vegetal depus de-a lungul tăișului marginii drepte (fig. 7). Un complex care ne-a furnizat două piese cu lustru vegetal este groapa menajeră Cx 251, unde am găsit o lamă proximală din jasp gălbui, cu lustru vegetal depus pe marginea stângă, oblic și afectând părți mari ale celor două suprafețe, la partea distală, care lipsește (fig. 8/1a, 1b, 1c) și tot

o lamă proximală din silex cenușiu închis, cu pete albe, mat, cu lustru vegetal care afectează doar o mică parte a marginii stângi (fig. 8/2a, 2b).

Alte piese afectate de această depunere, descoperite fiecare în alt complex, sunt reprezentate de o

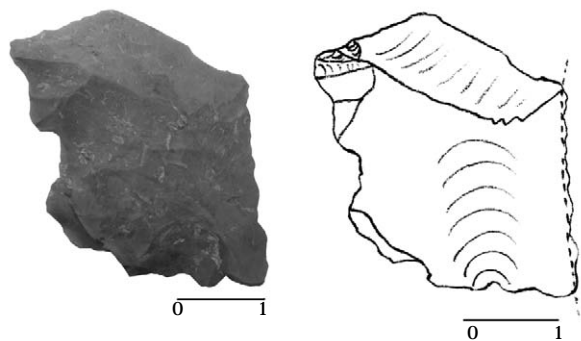

Fig. 7. Unealtă cu urme de lustru vegetal din Cx 467.

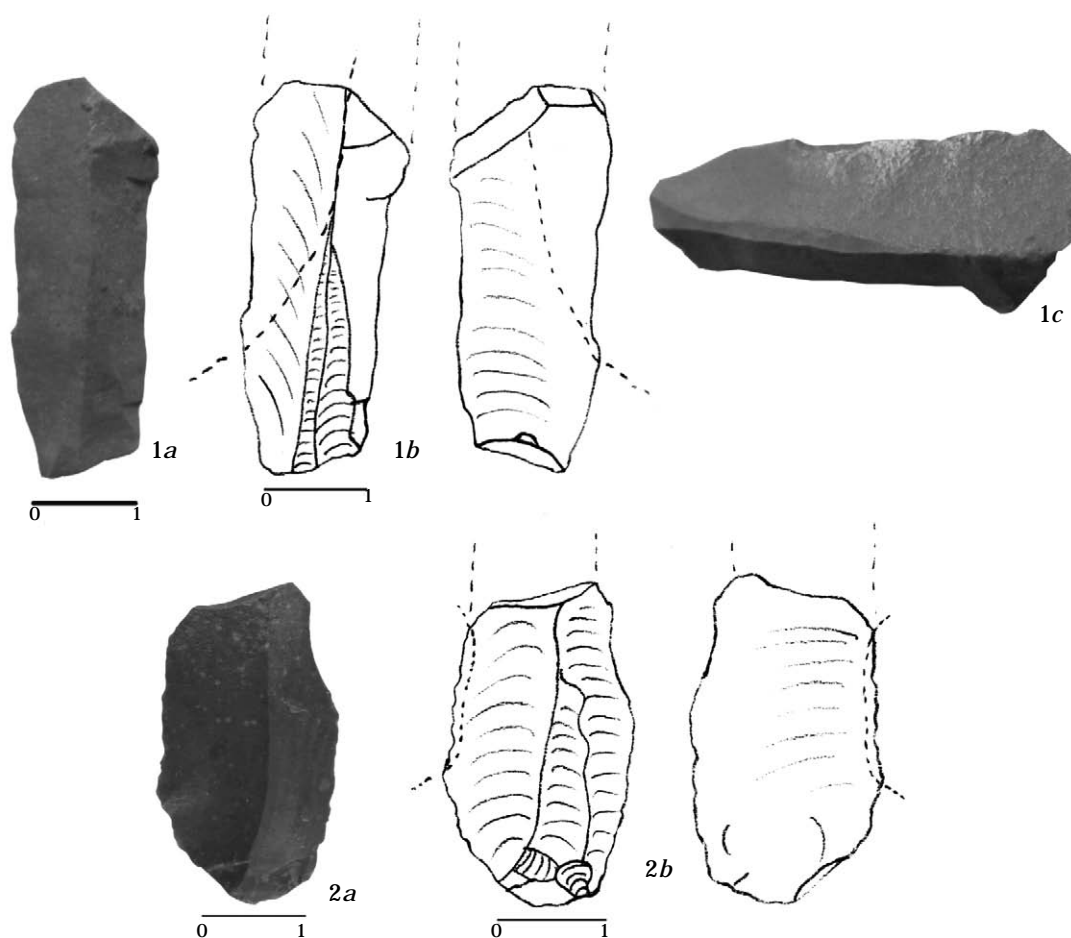

Fig. 8. Unelte cu urme de lustru vegetal din Cx 251.

lamă distală din jasp maroniu, cu lustru vegetal de-a lungul marginii drepte, oblic pe ambele suprafețe, spre partea proximală, care lipsește (fig. 9/1a, 1b, 1c); o lamă proximală din jasp gri, cu lustru vegetal de-a lungul marginii drepte, aproximativ drept pe ambele suprafețe, spre partea proximală (fig. 9/2a, 2b, 2c, 2d); o așchie laminară din silex de Herepeia (Barbu 2007-2008, 51-52), cu lustru vegetal de-a lungul marginii stângi, relativ drept pe ambele suprafețe, spre partea proximală, care prezintă o ruptură (fig. 9/3a, 3b) și un *gratoir* pe lamă din silex maroniu, mat, cu lustru vegetal la partea distală a lamei, pe ambele suprafețe, pe marginea stângă și pe partea activă a *gratoir*-ului (fig. 9/4a, 4b, 4c, 4d). În acest ultim caz, lustrul a survenit în urma răzuirii probabil a fibrelor vegetale, poate a îndepărtării învelișului unor tije de lemn. În cazul celorlalte piese lustrul a apărut datorită întrebuințării în agricultură, la tăiat de fibre vegetale și probabil la recoltat.

În ceea ce privește a doua categorie de piese cu urme de folosire – cu lustru vegetal și tocire – aceasta este reprezentată de două exemplare: o așchie din jasp gri-închis, care prezintă de-a lungul marginii drepte lustru vegetal de-a lungul marginii drepte lustru vegetal de-a lungul marginii drepte, retușe inverse marginale și urme de tocire (fig. 10/1a, 1b) și o lamă proximală din jasp ars, a cărei margine stângă prezintă lustru vegetal de-a lungul marginii drepte pe ambele suprafețe și urme de tocire, care afectează tăișul acestei margini (fig. 10/2a, 2b). Aceste piese au fost utilizate probabil la tăierea unor plante mai groase, lemnoase, care au tocit în timp părțile active ale acestora.

În cea de-a treia categorie de piese cu urme de folosire – tocire – intră nouă exemplare, reprezentate de o așchie laminară din jasp cărămiziu, cu urme de tocire care afectează tăișul marginii stângi și partea distală (fig. 11/1), o altă așchie laminară din jasp gri-închis, cu urme de tocire care afectează tăișul marginii stângi (fig. 11/2,

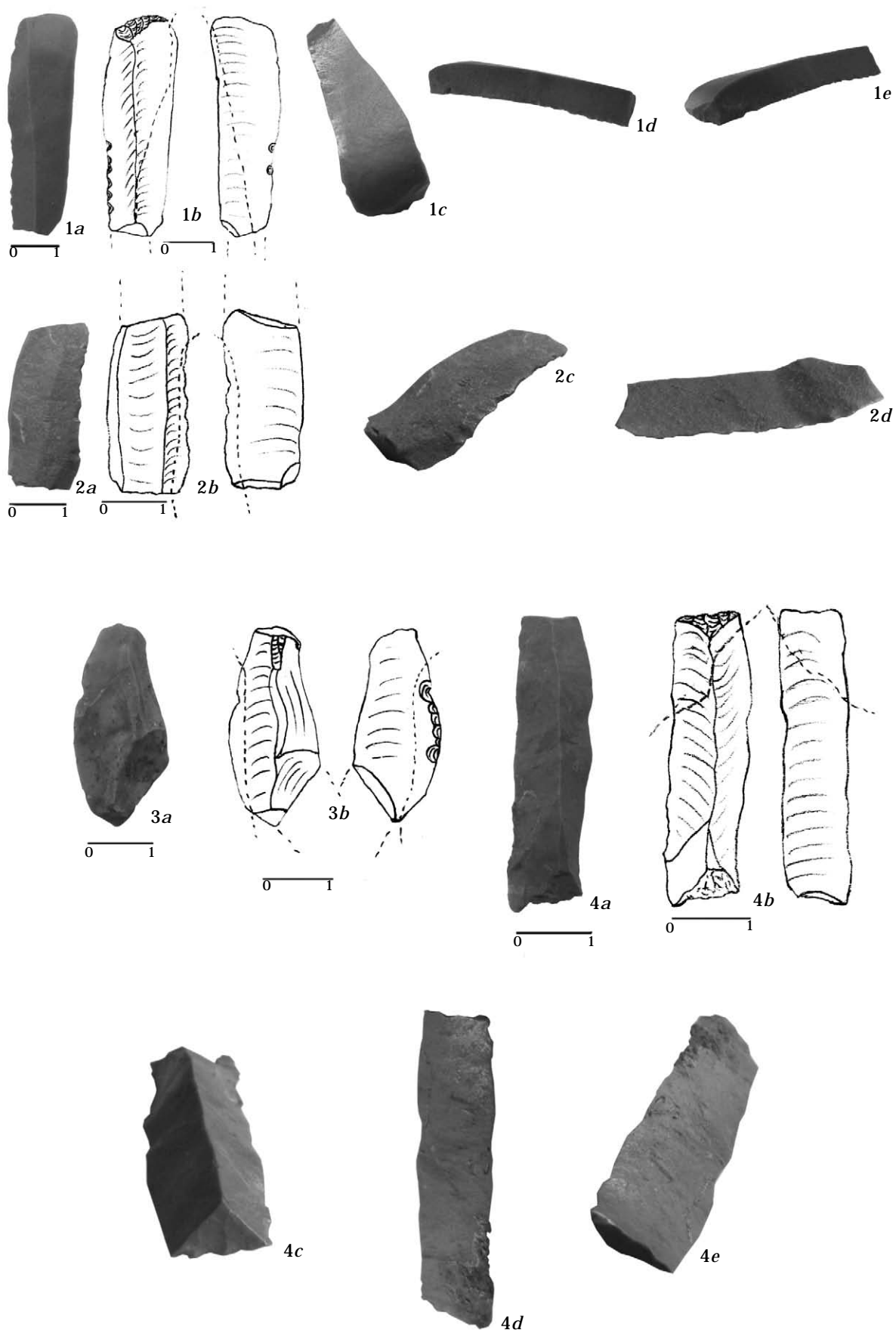

Fig. 9. Unelte cu urme de lustru vegetal.

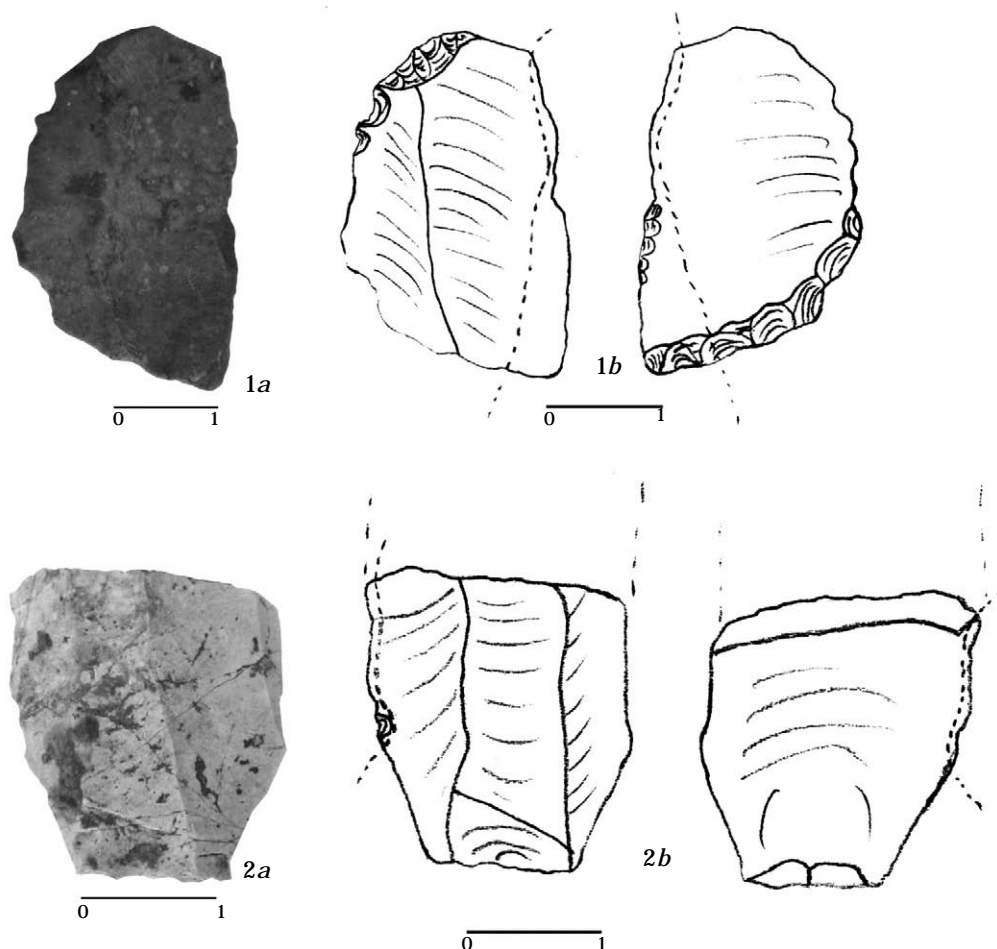

Fig. 10. Unelte cu urme de lustru vegetal și tocire.

3), tot o așchie laminară din silex bănățean, cu tășurile ambelor margini tocite (fig. 11/4), un galet spart din jasp maroniu, care prezintă la un capăt urme de tocire (fig. 11/5, 6), o așchie din silex de Herepeia (Barbu 2007-2008, 51-52) care prezintă urme de tocire pe marginea stângă (fig. 11/7), o lamă cu *gratoir* în bot din silex vișiniu, semi-translucid, ale cărei margini sunt afectate de urme de tocire (fig. 11/8), o așchie din silex gri cu pete cenușii și albe, semi-translucid, care prezintă urme de tocire pe ambele tășuri ale ambelor margini (fig. 11/9), o așchie din jasp galben-maroniu, care prezintă pe marginea dreaptă două retușe alterne și urme de tocire (fig. 11/10) și un cuțit dublu reprezentat de o lamă mare, cu retușe directe abrupte de-a lungul ambelor margini, care de asemenea are cele două tășuri afectate de o tocire accentuată (fig. 11/11). Observăm că șase așchii și așchii laminare au marginile

tocite (în cazul uneia și partea distală), care au survenit cel mai probabil de la folosirea în tăierea materiilor mai dure, poate a materiilor dure animale (oase, coarne) sau a lemnului. Aceste unelte tocite au fost la început tăioase și chiar dacă este vorba despre niște simple așchii nepreparate pentru un anumit scop (neretușate), nu înseamnă că erau mai puțin practice și utilizabile, dovadă stând urmele de uzură care au apărut în timp. Notăm și cuțitul dublu pe lamă mare, care sugerează o folosire îndelungată. Remarcăm și un galet spart cu un capăt tocit, care ne poate releva o altă activitate casnică a locuitorilor eneolitici de la Șoimuș 2 - Lângă sat: zdrobitul cerealelor în vederea preparării hranei. Mai observăm și o lamă cu *gratoir* în bot, cu ambele margini tocite, care ne sugerează că această piesă a avut dublă întrebuințare: aceea de răzuitor și aceea de cuțitaș.

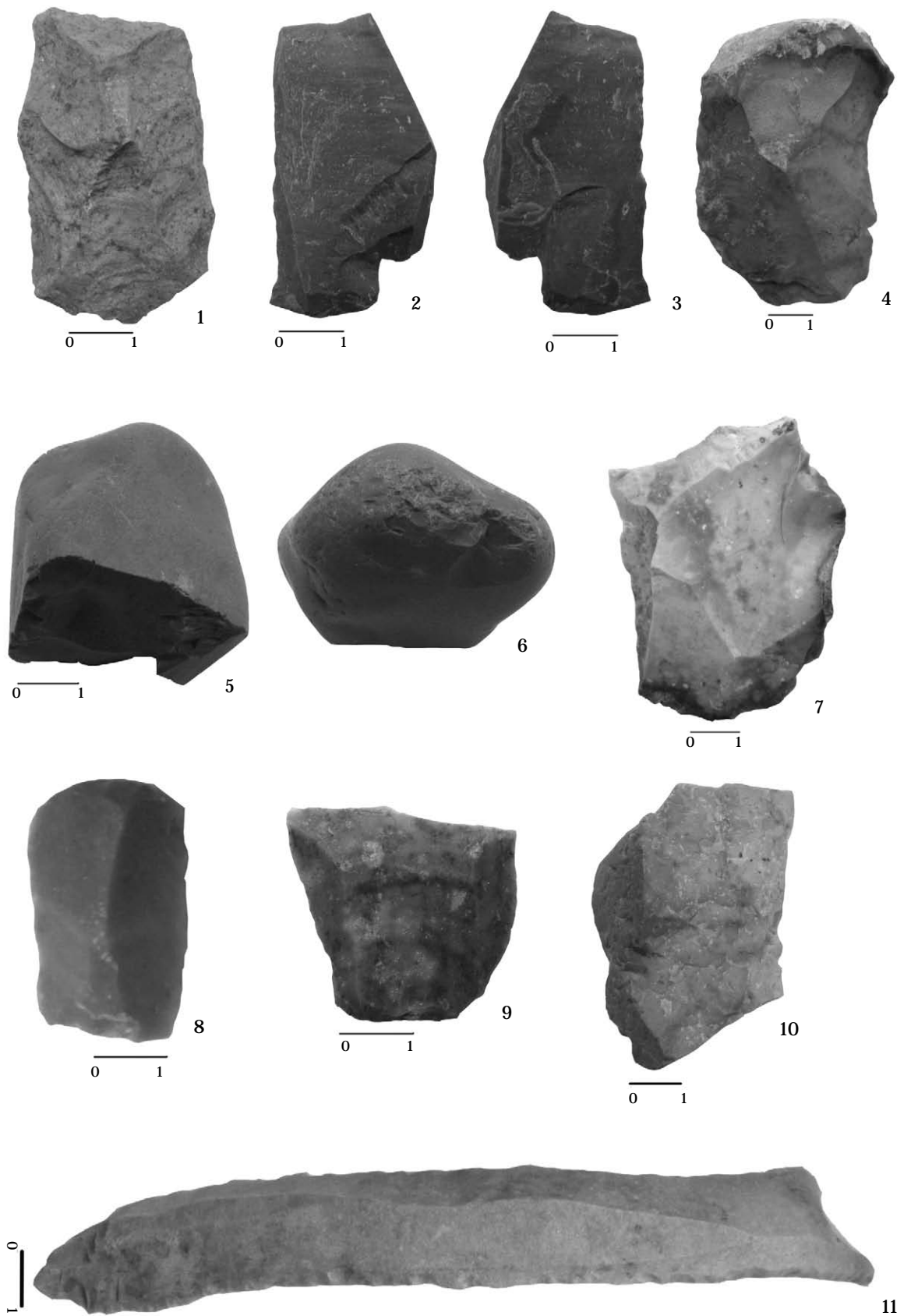

Fig. 11. Unelte cu urme de tocire.

II.3.2. Piesele retușate

În cazul pieselor retușate, acestea sunt în număr de nouă, dintre care opt lame și o piesă cu *encoche*. Lamele se împart în trei categorii: lame retușate, lame proximale retușate și lame cu *gratoir* în bot retușate. Din prima categorie fac parte o lamă din silex galben, mat, cu marginea dreaptă retușată direct și marginal (fig. 12/1) și o lamă despre care am mai discutat, este vorba despre cuțitul pe lamă mare din silex de Herepeia, care prezintă de-a lungul ambelor margini retușuri directe, abrupte (fig. 12/2a, 2b, 2c, 2d). În a doua categorie intră fragmentele de lame – lamele

proximale: din silex maroniu, mat, cu marginea stângă retușată direct și marginal (fig. 12/3), din silex gri-verzui, mat, cu retușuri directe marginale și inverse abrupte care afectează marginea stângă și retușuri directe marginale pe marginea dreaptă (fig. 12/4a, 4b) și din silex maroniu, translucid, cu marginea stângă cu retușuri directe marginale, care se întind și pe ruptura părții distale și retușuri inverse, marginea dreaptă fiind retușată doar invers (fig. 12/5a, 5b). Aceste piese au fost preparate cu un anumit scop, fiind retușate în vederea creării unui/unor tășuri zimțate pe una sau ambele margini, necesare anumitor activități cotidiene. În ultima categorie avem: o lamă cu *gratoir* în

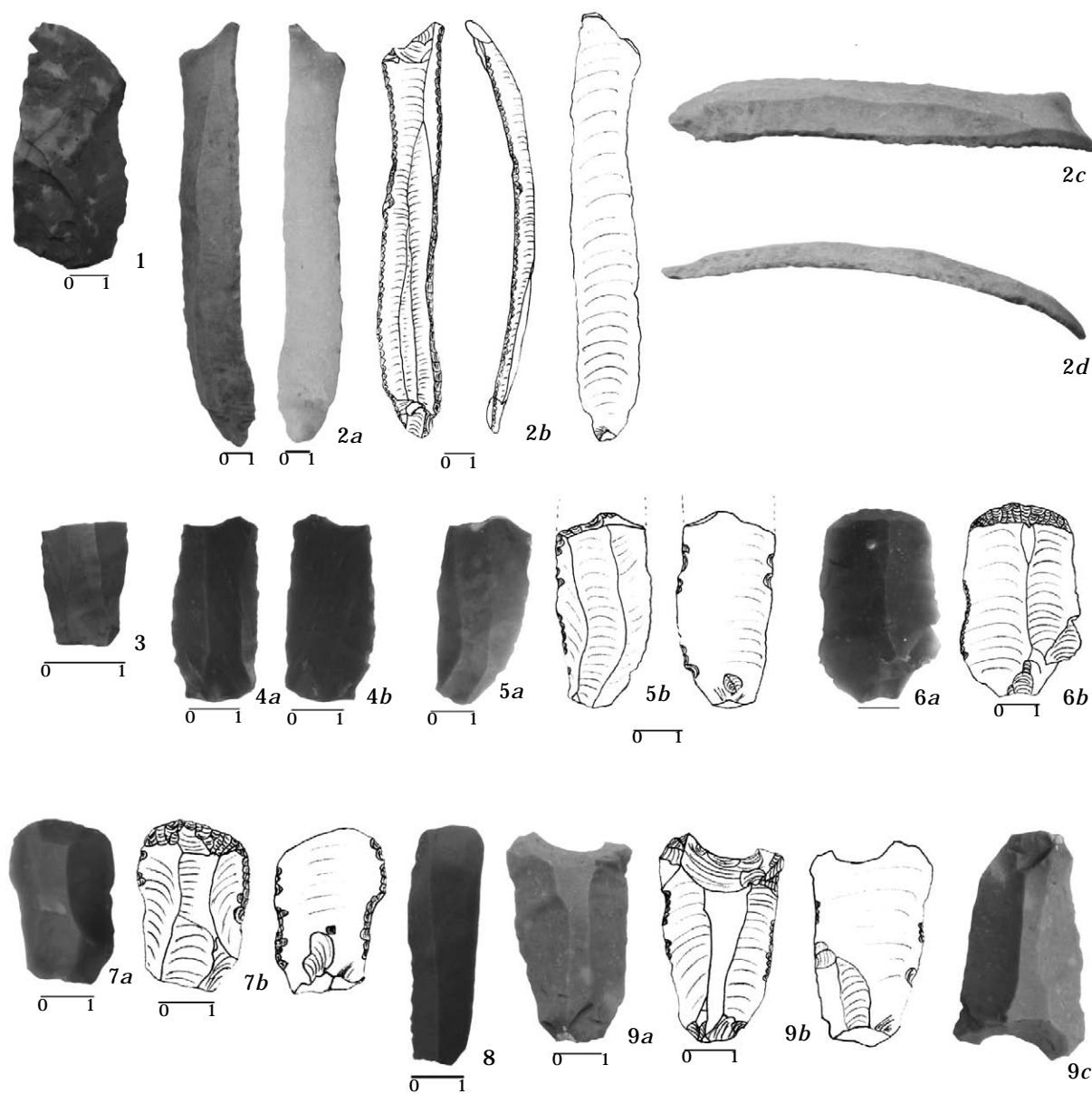

Fig. 12. Unelte retușate.

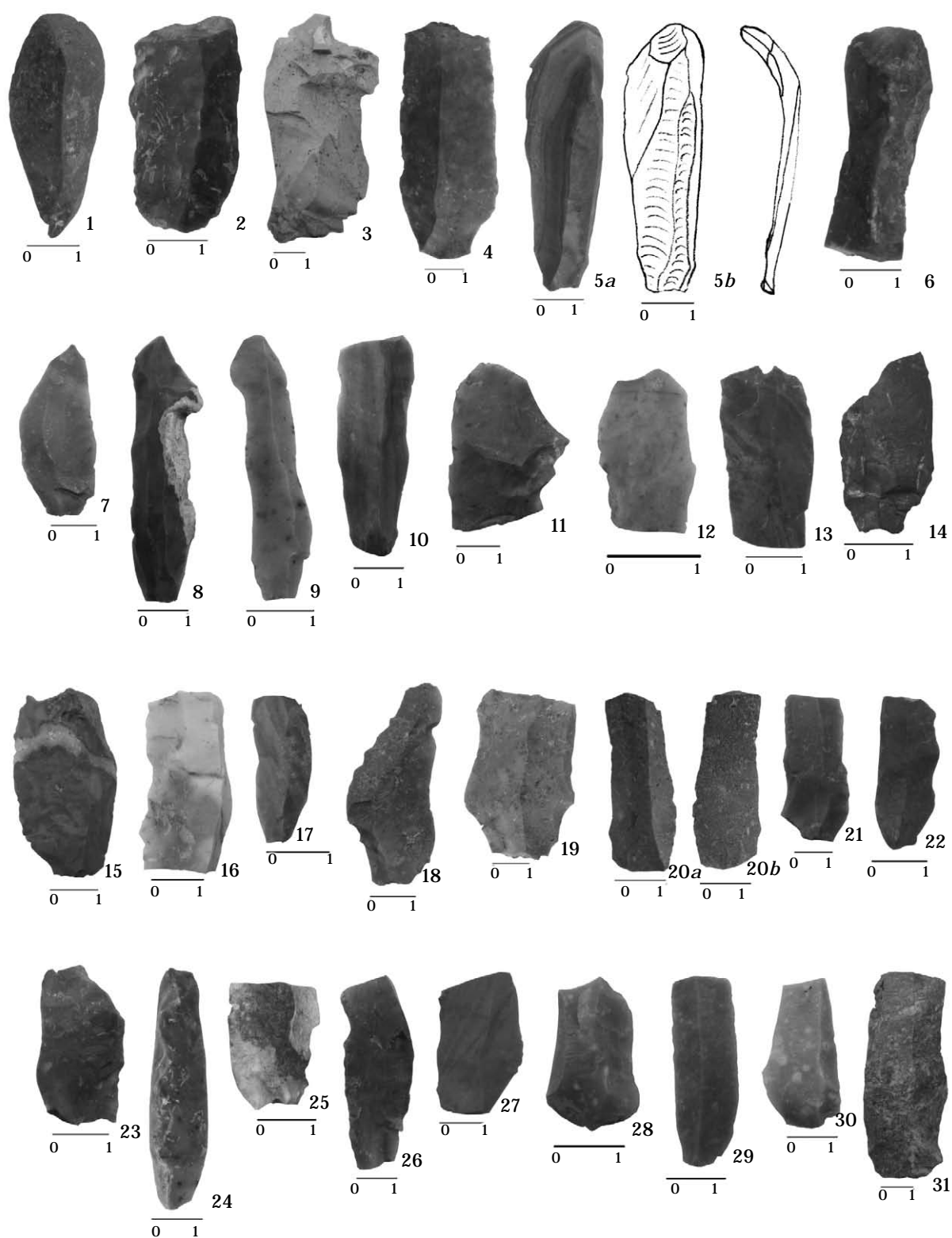

Fig. 13. Unelte reprezentate de lame și fragmente de lame neretușate.

bot din silex gri cu pete albe, translucid, cu retușe directe marginale care afectează marginea stângă (fig. 12/6a, 6b), o lamă cu *gratoir* în bot din silex gri cu pete albe, semi-translucid, cu retușe inverse abrupte și directe marginale pe marginea stângă și cu retușe inverse abrupte și directe abrupte, afectând marginea dreaptă (fig. 12/7a, 7b) și o lamă distală cu *gratoir* în bot, despre care am mai amintit, din jasp maroniu, care prezintă câteva retușe directe și alterne pe marginea stângă (fig. 12/8). Aceste piese ne relevă o dublă folosire a lor, aceea de răzuitoare și aceea de cuțitașe. Ultima unealtă retușată este o piesă cu *encoche* reprezentată de o lamă din silex de Herepeia, cu ambele margini retușate direct și invers marginal (fig. 12/9a, 9b, 9c). *Encoche*-ul (scobitura) a fost realizat la partea distală a piesei, prin mai multe desprinderi directe, cu scopul de a subția această parte și de a-i da o formă care să se preteze înmănușării, prinderea într-un suport facilitând folosirea acesteia.

II.3.3. Piesele neretușate

În cazul pieselor neretușate, chiar dacă acestea nu au fost preparate într-un scop anume, nu înseamnă că nu au fost folosite, pentru că ele prezintă margini tăioase, care puteau servi foarte bine la tăierea diverselor materii organice. Piesele neretușate au fost confecționate din diverse materii

prime, cum ar fi silexul, silexul balcanic, jaspul, menilitul, cuarțul, *chaille* și gresie silicioasă. Acestea sunt reprezentate de lame (fig. 13/1-10), fragmente de lame – lame distale (fig. 13/11-13), fragmente de lame – lame proximale (fig. 13/14-31).

Alte unelte neretușate sunt așchiile laminare (fig. 14/1), așchiile laminare corticale (fig. 14/2) și așchiile simple (fig. 14/3-11).

Am catalogat printre unelte și aceste așchii simple pentru că marginilor lor tăioase fac din acestea reale unelte. „Există o anumită tendință de a nu cataloga așchiile drept utilaje, doar pentru simplul fapt că ele nu sunt amenajate pentru a fi folosite ca unelte. Dar se uită că nu de puține ori, o simplă așchie a fost întrebuințată în mod eficient pentru tăierea cărnii, fără ca ea să fie clasată printre utilaje” (Cârciumaru 2000, 73).

II.3.4. Gratoir-ele

Gratoir-ele, aceste piese care funcționau ca răzuitoare, sunt de mai multe tipuri: *gratoir*-e pe lame – amenajate la partea distală direct (fig. 15/1-5), *gratoir*-e pe așchii – amenajate la partea distală direct (fig. 15/6-10), un *gratoir* pe așchie – amenajat la partea proximală invers (fig. 15/11) și un *gratoir* dublu pe așchie – amenajat la ambele părți distală și proximală ale piesei (fig. 15/12a, 12b, 12c).

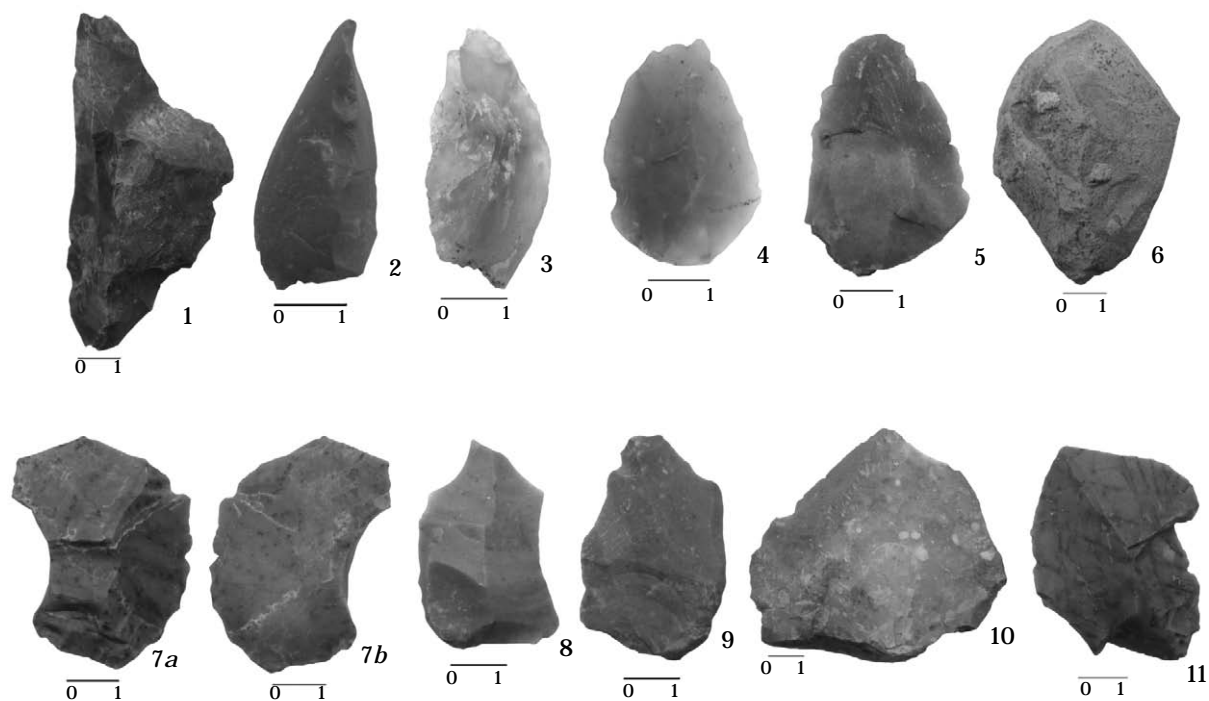

Fig. 14. Unelte reprezentate de așchii neretușate.

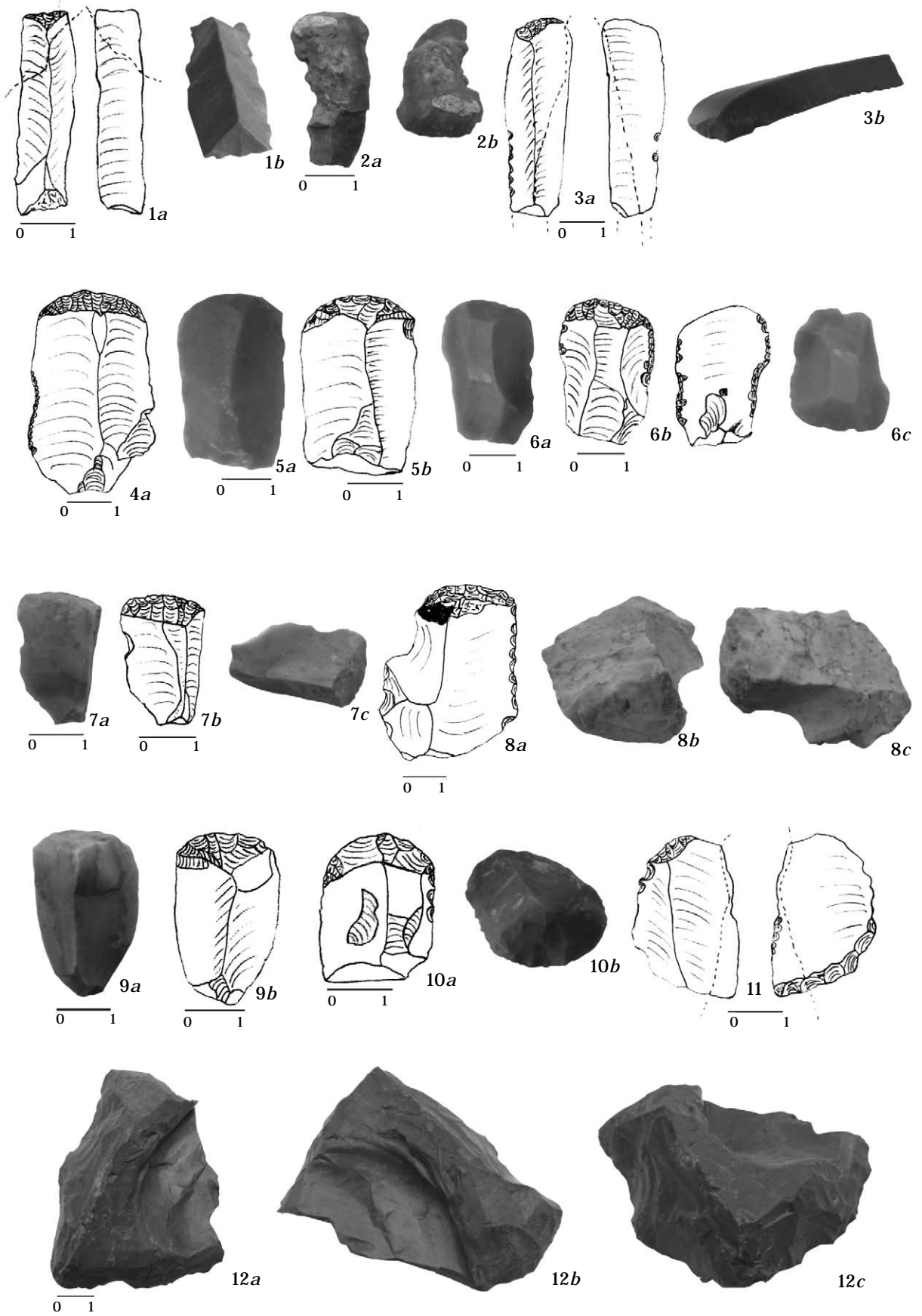

Fig. 15. Gratoir-e.

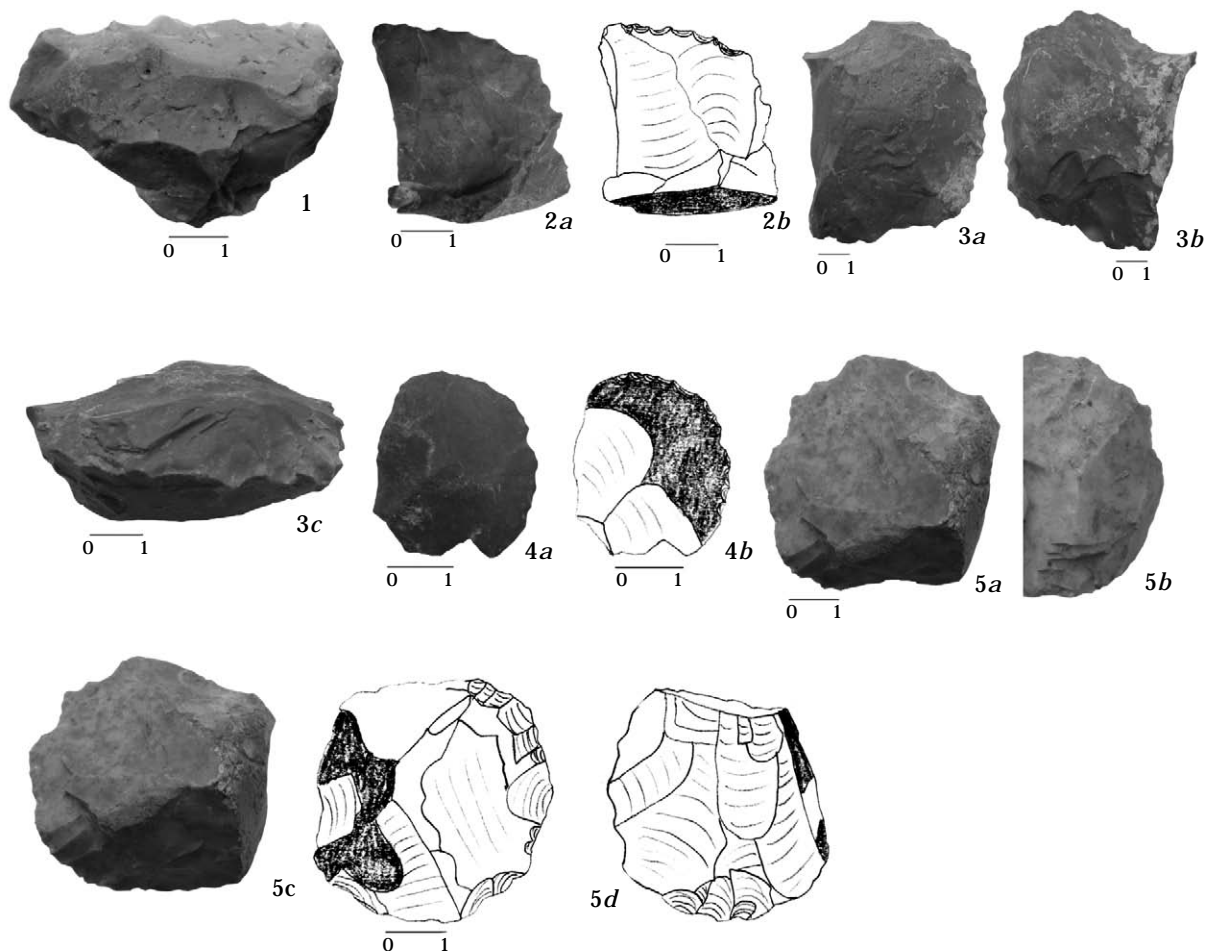

Fig. 16. Racloir-e.

II.3.5. Racloir-ele

Racloir-ele sunt piese cu tășuri zimțate destinate tăierii anumitor materii vegetale sau animale. În așezarea eneolitică de la Șoimuș 2 - *Lângă sat* avem mai multe tipuri de astfel de unelte: un *racloir* drept pe așchie groasă, din jasp de culoare gri, amenajat la partea distală a piesei, prin retușe directe abrupte (fig. 16/1), tot un *racloir* drept pe așchie, din silex gri, mat, amenajat la partea distală a piesei, prin retușe directe largi (fig. 16/2a, 2b), un *racloir* convex pe nucleu epuizat, din jasp gri-marونیu, amenajat pe una dintre muchiile piesei, prin retușe alterne (fig. 16/3a, 3b, 3c), un *racloir* convex pe așchie corticală mică, din jasp brun, amenajat la partea distală și pe marginea dreaptă ale piesei, prin retușe directe marginale (fig. 16/4a, 4b) și un *racloir* convex pe nucleu epuizat, din silex bănățean, amenajat pe una dintre muchiile piesei, prin retușe directe și alterne (fig. 16/5a, 5b, 5c, 5d).

II.3.6. Perçoir

Printre unelte se numără și un *perçoir* (unealtă pentru împuns, străpuns, găurit) pe așchie groasă din jasp marونیu, amenajat la partea distală a piesei, prin retușe directe largi (fig. 17).

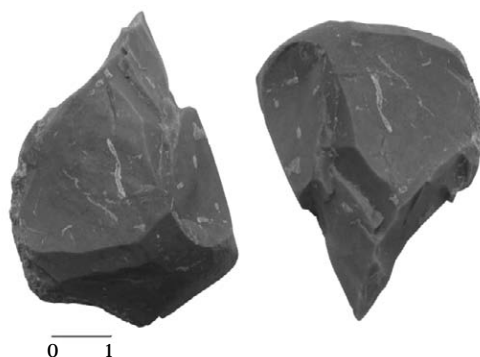

Fig. 17. Perçoir.

II.4. Armele

Avem două posibile arme sau elemente de arme reprezentate de două vârfuri de săgeți, unul pe așchie din jasp gălbui-marونیu, ascuțită la partea distală și subțire la partea proximală (fig. 18/1) și altul pe așchie din silex bănațean, cu vârful rupt amenajat la partea distală pe marginea dreaptă a piesei (fig. 18/2a, 2b, 2c).

Aceste vârfuri pot sugera o ocupație importantă a comunității preistorice de la Șoimul 2, aceea de vânătoare, dar și ocupații războinice, în această epocă fiind dificil de a deosebi armele de vânătoare de cele de luptă.

II.5. Resturi ale debitajului

Acestea sunt în număr de 95 și sunt reprezentate de așchii simple, așchii corticale și nuclee epuizate sau nu. (fig. 19, 20). Ele sugerează două lucruri: aducerea materiei prime în așezare și prelucrarea rocilor *in situ*.

III. Concluzii

Cercetarea arheologică preventivă realizată în anul 2011 pe teritoriul satului Șoimuș din județul Hunedoara a dus la descoperirea unei locuiri eneolitice, reprezentată de o așezare de terasă a culturii Tiszapolgár.

Săpăturile arheologice au scos la iveală complexe de mai multe tipuri, în care s-au descoperit, pe lângă alte elemente de cultură materială, 196 de piese litice cioplite, reprezentate de unelte, două elemente de arme și resturi de prelucrare.

Am observat că există complexe cu mult material litic, reprezentat de unelte și în același timp de resturi ale debitajului, care par a fi anexe specializate în a prelucra piatra.

Alte complexe ne sugerează prin conținutul lor că această „meserie” de a ciopli rocile, în vederea

obținerii unor unelte speciale, venea în ajutorul altor ocupații, cum ar fi practicarea agriculturii și activitățile pe care le presupune aceasta.

O unealtă reprezentată de un cuțit dublu pe lamă mare ne indică importanța acestor utilaje din piatră cioplită în viața cotidiană a acestei comunități de pe terasa înaltă a Mureșului, având urme de tocire accentuată, survenită în urma întrebuințării îndelungate.

Avem piese care sugerează funcționalități duble, fiind cuțitașe și răzuitoare în același timp, sau fiind răzuitoare la un moment dat și elemente componente de seceri după aceea, dovedind un comportament pragmatic, pentru că un cioplitor cu experiență nu o va lua de la capăt cu producerea unei alte unelte, dacă cea pe care o are deja se pretează și altei întrebuințări.

Elementele componente de seceri cu lustru vegetal foarte accentuat arată o aceeași folosire îndelungată. Un *gratoir* mic pe lamă, cu lustru vegetal de pe partea lui activă, indică utilizarea acestuia probabil la răzuirea fibrelor vegetale sau la îndepărtarea învelișului unor tije de lemn. Piesele cu lustru vegetal și urme de tocire pe aceleași părți active sugerează folosirea lor la tăierea unor plante mai groase, lemnoase. Un galet spart cu un capăt tocit relevă o altă activitate casnică: aceea de a zdrobi cerealele, în scop alimentar.

Printre unelte se numără și *gratoir*-ele, care serveau în principal la răzuirea pieilor de animale, *racloir*-ele – piese cu tășuri zimțate, destinate tăierii anumitor materii vegetale sau animale și un *perçoir*, care era folosit la împuns, străpuns sau găurit.

Alte două piese ar putea releva o ocupație de bază, în ceea ce privește alimentația comunității eneolitice de la Șoimuș 2 - *Lângă sat*, vânătoarea, dar și activități războinice. Este vorba despre două vârfuri de săgeți.

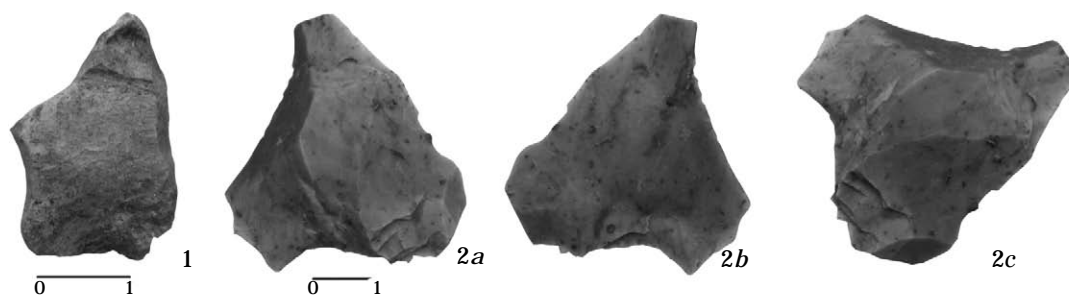

Fig. 18. Vârfuri de săgeți.

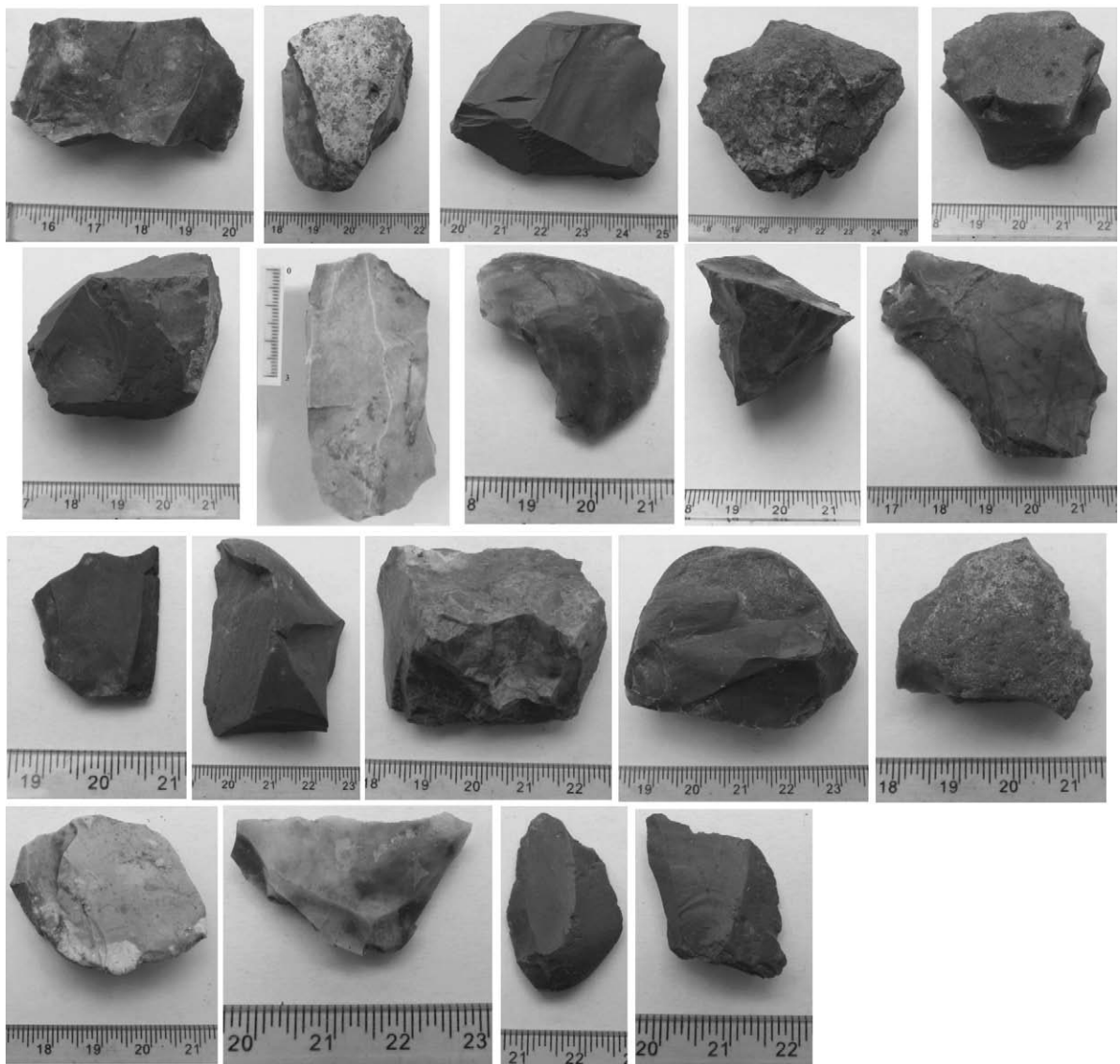

Fig. 20. Resturi ale prelucrării.

Resturile rezultate în urma prelucrării pietrei și reprezentate prin așchii simple, așchii corticale și nuclee, ne arată că această ocupație se realiza în așezare, după ce, în prealabil, se colectaseră materiile prime.

Acestea din urmă sunt reprezentate de roci de bună calitate, care se pretează cioplirii și utilizării în confecționarea de unelte speciale: silexul, jaspul, menilitul, cuarțitul, cuarțul, argilitul, calcarul silicios, gresia silicioasă, obsidianul și *chaille*-ul. Majoritatea acestora sunt locale, din surse de materii prime din apropierea așezării, ca: Valea Roatei (Nandru) și dealurile sale limitrofe, Herepeia, Chergheș-Cârjiți, Căprioara, Tămășești-Godi-

nești, Băița-Crăciunești, Dealul Măgura, zona Pui, Valea Luncanilor, toate în județul Hunedoara, la sud și la nord de râul Mureș. Materia primă de import este reprezentată (cu siguranță) de obsidian.

În ceea ce privește tehnica de debitaj, am concluzionat că s-a folosit percuția directă dură, în cadrul tehnicii de debitaj laminare.

O ultimă concluzie, care înglobează cele spuse mai sus, este că cioplitul pietrei era o activitate importantă, atingând nivelul de ocupație de bază în cadrul vieții de zi cu zi a comunității eneolitice de la Șoimuș 2 - *Lângă sat*, care satisfacea nevoile de unelte și arme, folosite pentru celelalte ocupații cotidiene.

Bibliografie

- Barbu 2007-2008:** M. Barbu, Arheologie experimentală. Confectionarea uneltelor preistorice din piatră cioplită. Sargeția, Acta Musei Devensis XXXV-XXXVI, 2007-2008, 47-98.
- Biagi, Gratuze, Boucetta 2009:** P. Biagi, B. Gratuze, Sophie Boucetta, New data on the archaeological obsidians from the Banat and Transylvania (Romania). In: (Eds. M. Spataro, P. Biagi) A short walk through the Balkans: the first famers of the Carpathian Basin and Adjacent Regions, Societă Preistoria Protostoria Friuli – V. G., Trieste. Quaderno 12, 2009, 129-148.
- Cârciumaru 2000:** M. Cârciumaru, Evoluția omului în cuaternar. Tehnologie și tipologie preistorică (Târgoviște 2000).
- Cârciumaru et al. 2007:** M. Cârciumaru, M. Anghelinu, E-C. Nițu, G. Murătoareanu, Geo-Archéologie du Paléolithique Moyen, Paléolithique Supérieur, Epipaléolithique et Mésolithique en Roumanie (Târgoviște 2007).
- Comșa 1987:** E. Comșa, Neoliticul pe teritoriul României – considerații (București 1987).
- Culicov, Frontasyeva, Daraban 2012:** O.A. Culicov, M.V. Frontasyeva, L. Daraban, Characterization of obsidian found in Romania by neutron activation method, Presented at the National Symposium of Achaemetry, 28-29 October 2010, Bucharest, Romania, Romanian Reports in Physics, vol. 64, no. 2, 2012, 609-618.
- Dimitrovska 2012:** V. Dimitrovska, Local supply for chipped stone tools from site of Rug Bair, 11-28 <http://haemus.mk/wp-content/uploads/2013/02/04-Dimitrovska-2012.pdf>.
- Gurova, Nachev 2008:** M. Gurova, C. Nachev, Formal early neolithic flint toolkits: archaeological and sedimentological aspects. In: (Eds. R. I. Kostov, B. Gaydarska, M. Gurova) Geoarchaeology and archaeomineralogy, Proceedings of the International Conference, 29-30 october 2008 (Sofia: Publishing House „St. Ivan Rilski” 2008), 29-35.
- Iercoșan 2002:** N. Iercoșan, Cultura Tiszapolgár în vestul României (Cluj-Napoca 2002).
- Stordeur 1987:** D. Stordeur, Manches et emmanchements préhistoriques: quelques propositions préliminaires. In: La main et l'outil. Manches et emmanchements préhistoriques, Table Ronde C.N.R.S. tenue à Lyon du 26 au 29 novembre 1984 sous la direction de D. Stordeur, Diffusion de Bocard, 1987, 11-34.

L'industrie lithique taillée d'habitat énéolithique de Şoimuş 2 - Lângă sat

Résumé

Cet article vise à discuter en détail un composant important, mais rarement pris en compte, de l'économie de toutes les communautés préhistoriques, à savoir l'industrie lithique taillée.

Des outils en pierre taillée étaient l'apanage des populations humaines depuis leur apparition. Les gens ont fait des roches diverses les outils et les armes dont ils avaient besoin pour survivre.

Les communautés préhistoriques n'abandonnent pas la pierre comme matière première pas même en énéolithique, quand se développe la métallurgie du cuivre. Une preuve c'est le matériel lithique découvert en l'habitat énéolithique Tiszapolgár de Şoimuş 2 – Lângă sat. Il comprend un certain nombre d'outils: des éléments composants pour les faucilles (des pièces avec lustre végétal), des pièces avec traces de ternissement, des lames retouchées et non-retouchées, des grattoirs, des raclours, un couteau, un perçoir, des éclats retouchés et non-retouchés. Ces outillages divers montrent l'importance octroyée à la taille de pierre.

Deux pointes de flèches relèvent la chasse et/ou des activités bellicistes.

Les nombreux débris indiquent la taille de pierre dans l'habitat, après avoir préalablement recueilli la matière première: les roches pour débiter. Ils sont de plusieurs types et de plusieurs sources: locales et d'import: silex, jaspe, menilite, quartzite, quartz, argilite, calcaire siliceux, grès siliceuse, obsidienne et chaille.

Liste d'illustrations:

Fig. 1. 1 - La diffusion de la culture Tiszapolgár et la localisation de l'habitat énéolithique en discussion; 2 - Şoimuş 2 - Lângă sat.

Fig. 2. La reconstitution d'une faucille avec les composants pris oblique (après Stordeur 1987, 15, fig. 2/4).

Fig. 3. 1-6 - Outils avec des traces de lustre végétal; 7-11 - détails.

Fig. 4. 1-5 - Les composants de faucille avec des traces de lustre végétal, de Cx 274; 6, 7 - des images *in situ*; 8-11 - détails.

Fig. 5. Outils avec des traces de lustre végétal de Cx 274.

Fig. 6. 1-5 - Les composants de faucille avec des traces de lustre végétal, de Cx 467; 6-8 - détails.

Fig. 7. Outil avec des traces de lustre végétal de Cx 467.

Fig. 8. Outils avec des traces de lustre végétal de Cx 251.

Fig. 9. Outils avec des traces de lustre végétal.

Fig. 10. Outils avec des traces de lustre végétal et de ternissement.

Fig. 11. Outils avec des traces de ternissement.

Fig. 12. Outils retouchés.

Fig. 13. Outils représentés par lames et fragments de lames non-retouchés.

Fig. 14. Outils représentés par éclats non-retouchés.

Fig. 15. Gratoirs.

Fig. 16. Raclours.

Fig. 17. Perçoir.

Fig. 18. Pointes de flèches.

Fig. 19. Débris.

Fig. 20. Débris.

Каменная индустрия на неолитическом поселении Шоймуш 2 – *Лынгэ сат*

Резюме

В данной работе предлагается подробное обсуждение важной, но редко рассматриваемой составляющей хозяйственной деятельности любой доисторической общности, а именно индустрии камня.

Каменные орудия появились на заре человечества. Люди изготавливали из разных каменных пород орудия, которые им были необходимы для выживания.

Даже в период энеолита, когда получила развитие металлургия меди, доисторические человеческие общности не отказались от каменного сырья. Доказательством этого служит материал, содержащий каменные сколы, обнаруженный на энеолитическом поселении Шоймуш 2 – *Лынгэ сат*, принадлежащем к культуре Тисаполгар. Здесь было обнаружено большое количество орудий: вкладыши серпов с растительной полировкой, предметы со следами притупления, ретушированные и неретушированные пластины, резцы (*grattoirs*), скребки (*racloirs*), нож, проколка, ретушированные и неретушированные сколы. Все это указывает на большое значение обработки камня в повседневной деятельности обитателей поселения.

Два наконечника стрел относятся к охотничьей или военной деятельности.

Многочисленные отходы камнеобработки свидетельствуют о том, что ею занимались непосредственно на поселении, после сбора каменного сырья. Использовались различные каменные породы из разных источников, как местные, так и привозные: кремль, яшма, менилит, кварцит, кварц, аргиллит, кремнистый известняк, кремнистый песчаник и обсидиан.

Список иллюстраций:

Рис. 1. 1 - Распространение культуры Тисаполгар и расположение рассматриваемых энеолитических поселений; 2 - Шоймуш 2 - *Лынгэ сат*.

Рис. 2. Реконструкция серпа с вкладышами, закреплёнными наклонно (по Stordeur 1987, 15, fig. 2/4).

Рис. 3. 1-6 - Орудия со следами растительной полировки; 7-11 - детали.

Рис. 4. 1-5 - Вкладыши серпа со следами растительной полировки из Сх 274; 6, 7 - изображения *in situ*; 8-11 - детали.

Рис. 5. Орудия со следами растительной полировки из Сх 274.

Рис. 6. 1-5 - Вкладыши серпа со следами растительной полировки из Сх 467; 6-8 - детали.

Рис. 7. Орудие со следами растительной полировки из Сх 467.

Рис. 8. Орудия со следами растительной полировки из Сх 251.

Рис. 9. Орудия со следами растительной полировки.

Рис. 10. Орудия со следами растительной полировки и притупления.

Рис. 11. Орудия со следами притупления.

Рис. 12. Ретушированные орудия.

Рис. 13. Орудия, представленные пластинами и фрагментами неретушированных пластин.

Рис. 14. Орудия, представленные неретушированными сколами.

Рис. 15. Резцы (*grattoirs*).

Рис. 16. Скребки (*racloirs*).

Рис. 17. Проколка.

Рис. 18. Наконечники стрел.

Рис. 19. Отходы камнеобработки.

Рис. 20. Отходы камнеобработки.

28.03.2013

Mihaela-Maria Barbu, Muzeul Civilizației Dacice și Romane, str. 1 Decembrie, nr. 39, Deva, jud. Hunedoara, România, e-mail: mishu_maria@yahoo.com